

Statsvetarna och korruptionen – en rättsvetenskaplig kritik*

CLAES SANDGREN**

Abstract

The objective of this article is to argue for a closer cooperation between legal scholarship and political science, i.a., by quoting each others' publications. It is argued that a number of shortcomings of Swedish political scientists' analysis of corruption and its combat could have been remedied if they had taken advantage of legal literature, case law and other legal material. Legal scholarship on corruption, on the other hand, could profit from the use of empirical material and theories of political science. The two disciplines used to cooperate fruitfully – they were even intertwined 50 years ago – and time is ripe for them to renew that relationship. A number of societal currents make the analysis of corruption a field that is highly suitable for such a resumption.

Inledning

Korruptionsforskningen har skjutit fart under de senaste 10–20 åren. Ekonomer, historiker, jurister och sociologer har ägnat sig åt det här fältet men det är statsvetare som stått i främsta ledet.

Svenska statsvetare har publicerat sig flitigt i ansedda tidskrifter – både hemmavid och i utlandet – och även producerat monografier på universitetsförlag av rang. Det borde borga för en högklassig produktion. Men många centrala skrifter innehåller diskutabla resonemang och slutsatser. Detta är så

* Har tidigare publicerats i Statsvetenskaplig tidskrift, vol. 123 nr 1 2021 s. 147 ff.

Jag har fått synpunkter på ett utkast av Thorsten Cars, Anders Fogelklou, Mark Klamberg, Leif Lewin, Lena Marcusson, Joakim Nergelius och Marie Sandström. Jag är dem stort tack skyldig.

** Claes Sandgren är seniorprofessor vid Stockholm Centre for Commercial Law, Stockholms universitet, och f.d. ordförande för Institutet mot mutor. E-post: claes.sandgren@juridicum.su.se.

mycket mer oväntat som det är tongivande statsvetare som svarar för dessa: Carl Dahlström (Göteborg), Gissur Ó. Erlingsson (Linköping), Bo Rothstein (Göteborg), Mats Sjölin (Växjö), Jan Teorell (Lund) och Richard Öhrwall (Linköping) samt nationalekonomen Andreas Bergh (Lund).¹

I denna uppsats drivs tesen att det skulle ha varit av värde om de inspirerats och tagit lärdom av den juridiska litteraturen och annat rättsligt material om korruptionen och dess bekämpning. Det hävdas också att den klyfta som vuxit fram mellan statsvetenskapen och rättsvetenskapen är olycklig för bägge disciplinerna. Det fanns en tid då statskunskapen och statsrätten var tätt tvinnade samman och statsrätten till och med betraktades som en del av statskunskapen eller rentav som dess kärna. Men den tiden är förbi. Båda disciplinerna är numera vida mer mångförgrenade och specialiserade vilket inte hindrar att det finns en potential för ett ökat kunskapsutbyte, inte minst rörande korruption.

Jag kommer strax till detta men tecknar först en metodisk bakgrund.

Rättsvetenskapliga metoder

Rättsvetenskapen är i betydande utsträckning befryndad med humaniora. Den tolkar, analyserar och systematiserar det rättsliga källmaterialet: lagar, rättspraxis, förarbeten, konventioner, EU-rätten och Europarätten, standardavtal, sedvänja, handelsbruk, inofficiella normer och andra former av självreglering, rättsjämförelser, rättsprinciper och rättsgrundsatser, ”reella hänsyn”, avtal, partsbruk, administrativ praxis, intervjuer osv. Men rättsvetenskapen är också en rättskälla i sin egen rätt vilket förbinder den med den juridiska praktiken. Dess symbios med denna praktik är ett signum för rättsvetenskapen, en praktik som har sin förankring i samhällsutvecklingen och ändras i takt med denna. Rättsvetarna är alltså jurister, del av den juridiska praktiken, i kontrast till statsvetarna som inte är politiker.

Rättsvetenskapen vetter mot samhällsvetenskaperna så till vida som den behandlar ett samhällsfenomen, rätten, som syftar till att påverka individer och grupper och alltså har ett handlingsperspektiv. Den går också till väga på ett sätt som i viss mån påminner om samhällsvetenskaplig metodik. Den härleder rättsliga principer och andra generella slutsatser ur sitt material som

¹ Denna grupp herrar, inklusive Bergh, betecknas i det följande som ”statsvetarna” i den mån inte någon av dem singlas ut.

alltså fungerar som dess empiri och för en rättspolitisk argumentation på basis av detta material. I likhet med statsvetenskapen strävar den efter generaliseringar som dock inte är lika skarpa i konturerna som statsvetenskapens teorier. Men rättsskälreläran och den så kallade rättsdogmatiska metoden, som syftar till att fastställa gällande rätt, är formaliserade på ett sätt som kan alienera statsvetarna. Rättsvetenskapen skiljer sig alltså i vissa avseenden från statsvetenskapen vilket inte hindrar att denna skulle kunna berikas av ett närmande till juridiken. Många statsvetares främlingskap inför juridiken står dock i vägen.²

Vad är korruption?³

Svensk rätt har inte en legaldefinition av korruption utan denna är summan av en rad handlingar som utgör mutbrott. Hit hör givande och tagande av muta, vårdslös finansiering av mutbrott, matchfixning, spelbrott, handel med inflytande, sanktionsbrott, utpressning, förskingring, svindleri, spioneri m.fl.⁴ Svensk rätt stämmer därmed överens med den internationellt vedertagna definition som Transparency International har utarbetat: ”Missbruk av anförtrodd makt för egen vinning”.

De nämnda statsvetarna angriper en sådan juridisk förståelse av korruption. Den leder till ett snävt korruptionsbegrepp, menar de, vilket utmärks av att ”[...] bara sådant som kan lagföras som givande och tagande av mutor ska betraktas som korruption [...]”.⁵ Statsvetarna föreslår i stället följande definition:

”Maktmissbruk som innebär att politiker och tjänstemän utnyttjar sin offentliga ställning för att ägna sig åt favorisering, varvid de bryter mot nor-

² Detta bidrag ansluter till ett meningsutbyte i *Ekonomisk Debatt* 2018 nr 1 och 2 vilket främst rörde kritik av vissa publikationer. Detta bidrag tar ett steg till. Det rör sig i gränsnittet mellan statsvetenskap och rättsvetenskap.

³ En utförligare diskussion av begreppet finns i Sandgren 2018. Där kommenteras också konsekvensen av frånvaron av begreppet korruption i svensk rätt m.m.

⁴ Spioneri är ett mutbrott – spionen missbrukar sin makt för egen vinning – men handlingen rubriceras som spioneri eftersom påföljden för det brottet är strängare.

⁵ ESO-rapport 2013: 31. I samma andemening kritiserar de att den svenska begreppsbyggnaden vilar på ”[...] traditional, narrow definitions based on legal precepts” (Bergh et al., 2016: 39). Sjölin 2014: 35 skriver: ”En legalistisk definition är alldeles för snäv eftersom den utesluter en lång rad handlingar som de flesta uppfattar som korruption.” Men varken Sjölin eller hans kolleger ger något exempel från den långa raden.

men om opartiskhet i sin offentliga maktutövning i syfte att få direkt eller indirekt personlig vinning för sig själva eller närstående personer.”⁶

De juridiska regler till vilka de hänför sig kan knappast missförstås:

”Den som är arbetstagare eller utövar uppdrag och tar emot, godtar ett löfte om eller begär en otillbörlig förmån för utövningen av anställningen eller uppdraget döms för *tagande av muta* till böter eller fängelse i högst två år (5 a §). [...] Den som lämnar, utlovar eller erbjuder en otillbörlig förmån i fall som avses i 5 a § döms för *givande av muta* till böter eller fängelse i högst två år (5 b §).

En jämförelse mellan statsvetarnas nämnda definition och de juridiska reglerna visar att följande förfaranden är ”sådant som kan lagföras som givande och tagande av mutor” men *inte är korruption* enligt statsvetarnas definition. Inget av dessa förfaranden är nämligen partisk, offentlig maktutövning.

En partisekreterare tar emot en muta för att påverka sitt partis uppfattning i en politisk fråga; en tjänsteman tar emot en muta men handlar ändå pliktenligt;⁷ en tjänsteman vid Stockholmsbörsen möjliggör noteringen av ett bolag som tack för en muta; en lärare tar emot en muta från en förälder utan att påverkas i sin betygssättning; bankanställda mutas att tvätta pengar som kommer från människohandel; en leverantör till Systembolaget mutar butikschefer för att de ska öka försäljningen av leverantörens drycker; en journalist som fått en muta av en politiker hyllar denne; en akademiledamot låter sig muta av en stat som vill påverka ett beslut om Nobelpriset; en konsult till en myndighet mutas att utforma sin rapport på ett sätt som gynnar givaren.

Statsvetarna betonar fördelen med att deras ovan nämnda definition omfattar så kallade enpartsförfaranden till skillnad från den juridiska (Bergh et al. 2016: 39). Men det är tvärtom. Opartiskhet som förutsättning för korruption innebär att enpartshandlingar inte kan anses vara korrupta. Vem favoriseras av en förskingrare, en svindlare osv?

Vanligen innebär korruption att en person, säg en president, får en förmån och i gengäld favoriserar givaren, exempelvis med en telekomlicens. Men om presidenten för över sitt lands valutareserv till ett skatteparadis föreligger ett *enpartsförfarande*. Presidenten har inte fått någon förmån och inte

⁶ Bergh et al. 2016: 39. Denna definition bygger på Rothstein & Teorell 2008. Det är ett synsätt som även Carl Dahlström gjort till sitt då han deklarerat kärnfullt: ”all korruption är partisk!” (Dahlström 2018).

⁷ Det är alltså inte korruption enligt statsvetarna om en tjänsteman kräver en muta (”facilitation payments”) för att sköta sitt jobb.

favoriserat någon, varför förfarandet faller utanför statsvetarnas begrepp men rymms inom korruptionslagstiftningen. Det är även korruption i form av en enpartshandling (svindleri) om ekonomijournalister publicerar vilseledande uppgifter som gynnar deras aktieportföljer liksom om tennisspelare ”lägger sig” i matcher på vilka de själva spelat hos ett vadhållningsföretag (spelfusk).

Statsvetarna förordar alltså en snäv definition av korruption i villfarelsen att den är väsentligt vidare än lagstiftningen som de förkastar i villfarelsen att denna är mycket snäv och då ser de dessutom bort från de andra bestämmelserna om korruption. Det skulle följaktligen ha varit välgörande om de tagit intryck av den juridiska litteraturen och rättspraxis när de utformade sin definition.

Allmänhetens uppfattning – opinionsundersökningar

Lagstiftningen om korruption är vidsträckt på grund av sitt syfte att motverka maktmissbruk och att slå vakt om tilliten i samhället. I motsats till den statsvetenskapliga definitionen rimmar lagstiftningen väl med den uppfattning som allmänheten har.⁸ Flertalet internationella organisationer har också en vid definition av korruption.⁹

Man kan exempelvis förutsätta att allmänheten – till skillnad från statsvetarna – betecknar det som korrupt att Ryssland och Qatar mutar sig till värdskapet för fotbolls-VM 2018 respektive 2022. Statsvetarna anser inte heller matchfixning vara korrupt, exempelvis om fotbollsdomare mutas av personer som spelat på matcher som de dömer.

Opinionsundersökningar om korruptionens utbredning använder i många fall begreppet ”korruption” och överlämnar åt respondenterna att själva bestämma vad de lägger in i begreppet. Ett brett korruptionsbegrepp dominerar i medierna varför resultaten av opinionsundersökningar i hög grad bygger på ett sådant begrepp. SOM-institutet vid Göteborgs universitet använder också uttryck såsom ”någon form av korruption” och frågorna avser korruption inom såväl offentlig som privat verksamhet. Institutet bru-

⁸ En världsvid opinionsundersökning som gjordes 2013, Gallup World Poll, tyder på att människor överlag ger korruption en vidsträckt innebörd, vilket är bestämmande för deras svar i undersökningar om korruption (Klitgaard 2015).

⁹ TI:s definition, UK Bribery Act, amerikansk och annan nationell lagstiftning, FN:s konvention om korruption, Europarådets konventioner om korruption, ICC:s regler, OECD:s regler, ISO 37001:2016, Agenda 2030, Reglerna om hållbarhetsrapportering (prop. 2015/16:193), Institutet mot mutor, 2020 osv.

kar alltså inte den definition som statsvetarna förespråkar (Bauhr & Haring 2014: 384 och Bauhr, Holmberg & Arkhede 2016: 6). Det framstår för övrigt som en nackdel att deras definition så påtagligt skiljer sig från det allmänna språkbruket.

Statsvetarna framhåller att en snäv definition riskerar att förminska korruptionsproblematiken och behovet att lägga resurser på denna.¹⁰ Det är därför en ofrivillig ironi att de stannat för en så snäv definition.

Behövs det en precis definition av korruption för korruptionsbekämpningen?

Statsvetarna svarar unisont ja på rubrikens fråga vilket förklarar varför de gjort sådana ansträngningar att finna en precis definition. Men de vederlägger själva sitt postulat (Rothstein 2014a: 738, Sjölin 2014: 31–32 och Bergh et al. 2016: 40). De åtgärder som de anbefaller har nämligen ingen koppling till deras definition (Bergh et al. 2016: 128 ff.). Åtgärderna avser främst en rad former av öppenhet och revision – standardmetoder för att stävja korruption, oavsett dess definition, och för övrigt även andra oegentligheter.

Även Rothsteins ”indirekta strategi” jävar teorin om behovet av en precis definition. Han hävdar nämligen att korruption ska bekämpas med generella åtgärder: ett fungerande skattesystem; meritokrati; allmän och fri skolutbildning; jämställdhet mellan kvinnor och män; samt en professionell revision (Rothstein & Tannenbergs, 2015). Men även dessa åtgärder är relevanta oavsett hur korruption definieras och oavsett om någon definition över huvud taget används.

Ett av förslagen, meritokrati, kan dock ses som ett utflöde av begreppet opartiskt beslutsfattande. Problemet är dock att meritokrati är nära nog liktydigt med det tillstånd som man vill uppnå, ett korruptionsfritt samhälle. Ett korruptionsfritt samhälle föreslås alltså som medel för att få till stånd ett korruptionsfritt samhälle, skulle man kunna säga.

Rothstein huggar i sten också när han återoppar Sveriges historiska utveckling i sin bevisföring. Under perioden 1840–1870 genomfördes en lång rad reformer i Sverige och tack vare dem, menar Rothstein, kunde korruptionen i Sverige bekämpas synnerligen framgångsrikt på kort tid. Som framgår av nästa avsnitt var det här emellertid reformer som inte hade korruptionen som måltavla. Trots att han påstår att det behövs en precis definition för att

¹⁰ Bergh et al. 2016; 15, 40. Även Statskontoret framhåller det (2012: 42).

bekämpa korruption (Rothstein 2014a: 738), menar han att det inte behövs någon definition över huvud taget. Han framhåller nämligen att "[...] nästan inga av dessa reformer var direkt inriktade på att bekämpa det politiska problemet 'korruption'." (Rothstein 2014b: 121).

Den historiska utvecklingen

Sverige led svårt av korruption i början av 1800-talet. Men en räckta fram-synta reformer genomfördes i mitten av 1800-talet som sannolikt kom att bidra till en gynnsam utveckling på lång sikt. Tack vare en fortsatt reformering av samhället in i våra dagar har korruptionen så småningom bedarrat med ett par undantag: företagens utlandsaffärer och utvecklingsarbetet. Till dem kan läggas att vårt samhälle genomsyras av intressekonflikter.

Rothstein påstår emellertid att reformerna ledde till en *big bang* och de övriga statsvetarna anammar Rothsteins uppfattning att "Swedish corruption was in principle eliminated [...]" (Bergh et al. 2016: 99). Rothstein menar närmare bestämt att Sverige

"[...] på bara några decennier under 1800-talets mitt, i stort sett kunde befria sig från korruptionsproblemet. [...] De reformer som skedde 1840–1870 kom [...] till rätta med Sveriges problem med en klientilistisk, oförutsägbar, i stora drag inkompetent och med dagens mått mätt svårt korrupt statsförvaltning." (Rothstein 2014a: 113 och 122–123).

Det skedde alltså en dramatisk förändring på kort tid, påstår Rothstein, utan att lägga fram något empiriskt stöd för sitt påstående. Han skriver endast att

"en *trolig konsekvens* av dessa omfattande institutionella förändringar blev att vart en enskild svensk än vände sig såg han eller hon att mycket stora förändringar ägde rum som alla pekade på att det tidigare korrupta systemet höll på att försvinna. Inte bara på något eller några enskilda områden, utan generellt i hela samhället kunde denna förändring bort från det korrupta systemet märkas. Ett *rimligt antagande* är att detta tvingade många som tidigare deltagit i olika hel- eller halvkorrupta nätverk att omvärdera vad de kunde förvänta sig för typ av beteenden från de offentliga myndigheterna [...]" (kurs. till) (Rothstein 2014b: 121).

Inte bara är Rothsteins bevisföring ihålig – det kursiverade i citatet. Den har även ett cirkulärt drag: det korruptionsbefriade tillstånd som ska bevisas är bevis för att det existerar.

År 1870 bodde 87 procent av befolkningen på landsbygden.¹¹ Så man kan för övrigt fråga sig hur mycket de uppfattade – ”vart en enskild svensk än vände sig” – av de institutionella reformerna med tanke på att dessa främst avsåg den centrala nivån, möjligen med reservation för beskattningen.

Rothstein har emellertid hävdad att reformerna hade som ett överordnat syfte att komma åt den grasserande favoritismen i den offentliga maktutövningen (Rothstein 2018: 59). Han blandar då samman reformernas syfte och den verkan de kan ha fått. Folkskolan hade inte som syfte att bekämpa korruption utan att barnen skulle lära sig att läsa och räkna m.m. och undervisningens verkan var en höjd utbildningsnivå som på lång sikt får antas ha bidragit till en lägre korruption. Aktiebolaget infördes för att investeringar skulle kunna göras i ett bolag så att investerarna inte skulle riskera personligt ansvar för bolaget och möjligen har även det långsiktigt underlättat korruptionsbekämpningen. Inte heller var det någon definition av begreppet ”korruption” som låg till grund för införandet av exempelvis näringsfrihet, passfrihet, religionsfrihet o.s.v.

Rothstein skriver att det kanske mest övertygande beviset för att den systematiska korruptionen i Sverige utplånades var att Strindberg beskrev tjänstemännen som konservativa, lata och ineffektiva men inte som korrupta i sin roman *Röda rummet* (Rothstein 2011: 114). Detta skulle tydligen vara Rothsteins bästa ”empiriska stöd” för slutsatsen att det svenska samhället på kort tid omdanades på ett så genomgripande sätt.

Reformernas huvudfigur var Johan August Gripenstedt – ledamot av regeringen i 18 år, bl.a. finansminister 1856–66 – som verkade för ståndsriksdagens avskaffande, tryckfrihet, frihandel, tullfrihet, näringsfrihet, passfrihet, avskaffandet av adliga privilegier, kommunreformen, kvinnors rättigheter, religionsfrihet m.m. I Ohlssons bok om Gripenstedt finns ordet korruption över huvud taget inte nämnt och inte heller ens antyds att reformerna hade syftet att bekämpa korruption eller att de påverkade korruptionen (Ohlsson 2012).

Historikern Erik Wängmar, som undersökt den kommunala nivån, finner att “[...] perioden mellan 1870 och 1990 inte var så fri från korruption som det kanske har förmodats.” Han menar att korruptionen pressades tillbaka först i modern tid tack vare utvecklingen i kommunsektorn under 1950- och

¹¹ Statistiska Centralbyrån, 1969: 46. Mot slutet av seklet bodde fortfarande ca 80 procent på landsbygden.

1960-talen (Wångmar 2013: 258). Sociologen Apostolis Papakostas gör en liknande analys (Papakostas 2009).

Statsvetaren Anders Sundell, kollega till Rothstein, har gjort en undersökning av löneformer och rekryteringen av tjänstemän under 1800-talet, ett område som är centralt för bedömningen av förekomsten av korruptionen inom det allmänna. Hans resultat går på tvärs mot Rothsteins slutsatser. Sundell noterar att man inte kan finna ”a sharp break in recruitment practices [...]”. The Swedish situation improved during a very long period of time. The findings thus go against the grain of conclusions from scholars that have argued for a ’big bang’ (Rothstein 2011) [...]” (Sundell 2014: 22–23). Utvecklingen karakteriseras bättre som ”gradual and incremental.[...]” (Sundell 2016: 1). Han åberopar alltså en empirisk studie som ger tyngd åt hans slutsats.

Det gör också Erik Bengtsson, ekonomhistoriker av facket, som påpekar att ”[...] adelns makt och privilegierade positioner var mer varaktiga än man kanske tror. Under perioden 1844 till 1905 så var 56 procent av ministrarna i landets regeringar adliga, medan mindre än 5 procent av befolkningen var adlig. Adelspersoner var alltså kraftigt överrepresenterade i regeringarna, samtidigt som de var 20–30 gånger rikare än genomsnittssvensken” (Bengtsson 2020: 83–84).

I marginalen kan här även nämnas en färsk studie av Mariano-Florentino Cuellar och Matthew C. Stephenson, som har undersökt utvecklingen i USA 1865–1941. De finner att omvandlingen i USA bort från endemisk korruption bäst beskrivs som ”incremental, uneven, and slow.” Även dessa bägge forskare, som alltså underkänner big bang-teorin för amerikansk del, har empiriskt stöd för sin slutsats (Cuellar & Stephenson 2020).

Sverige som föredöme

Rothstein drar en allmängiltig slutsats av sin tes om en svensk *big bang*: ”Den innebär att försök att bekämpa korruption i utvecklingsländer genom små och gradvisa åtgärder förmodligen är bortkastade” (Rothstein 2014b: 133). Han påstår alltså att svenska erfarenheter från mitten av 1800-talet kan läggas till grund för generella policyrekommendationer för dagens utvecklingsländer, en överraskande uppfattning som avvisas av exempelvis Sundell:

There are no ’one size fits all’-solutions to the problems plaguing civil services in corruption-ridden countries today [...]” (Sundell 2014: 23 med hänvisningar). “Good administrative institutions are context-dependent, both

in relation to time and space” (Sundell 2016: 9). Det är en självklarhet att förutsättningarna för god förvaltning skiljer sig åt beroende på kontexten. En mångfald förfelade rättsliga reformprojekt som syftat till att transplantera antikorrupsionsmetoder till utvecklingsländer är för övrigt vittnesbörd om det.

Rättsväsendet

Statsvetarnas åtgärdsförslag uppmärksammar inte de rättsvårdande myndigheternas roll. De tycks sätta liten tilltro till deras verksamhet fastän staten anvisat betydande resurser till polis och åklagare för korrupsionsbekämpningen. Det må vara uttryck för en sund skepsis mot kriminaliseringens effektivitet. Men inte heller en så kännbar sanktion som avskedande eller andra arbetsrättsliga åtgärder noteras, trots att ett mycket stort antal personer förlorar sina anställningar redan på grund av misstankar om mutbrott. Inte heller uppmärksammas de böter som amerikanska myndigheter sedan länge beslutat med extraterritoriell verkan. Exempel är Telias och Ericsons böter (cirka 7,7 respektive 10,1 miljarder kronor).¹² Även förverkande av vinsten av ett korrupt förfarande liksom en företagsbot kan bli kostsamma. Vikten av ansvarsutkrävande berörs knappt i statsvetarnas publikationer, även det synsättet ett återsken av främlingskapet inför juridiken.

Lagstiftningens betydelse

Årskillig möda har ägnats vår korrupsionslagstiftnings utformning; den ändrades årskilliga gånger under 1900-talet, senast 2012. Redan därför stämmer det till eftertanke att Rothstein rent generellt sätter ifråga betydelsen av korrupsionslagstiftningens utformning.

Men hans bevisföring förvänar. Han stödjer nämligen sin uppfattning på Ugandas erfarenheter: ”Ett genomkorrupt land som Uganda har enligt SIDA en närmast perfekt lagstiftning gentemot korruption” (Rothstein 2018: 61). Det har tydligen inte slagit honom att de rättsvårdande myndigheterna i ett ”genomkorrupt land” är korruptionens första offer i ett sådant land. Så är det också i Uganda, där särskilt polisen är korrupt. Lagstiftningens effektivitet i Uganda hämmas också av att myndigheterna saknar resurser och kompetent personal, inte är självständiga i förhållande till regeringen och risken för

¹² Airbus erlade 2020 fyra miljarder US \$ till Frankrike, UK och USA, det hittills högsta belopp som ett industriföretag tvingats betala. Men redan 2014 tvingades BNP Paribas att erlägga cirka nio miljarder US \$ i böter till USA (Sandgren 2019).

korruption i domstolarna är mycket hög. Rothstein nämner också skillnaderna i Italien mellan olika regioner i fråga om graden av korruption fastän lagstiftningen är densamma. Hans resonemang om Italien kan man följa ett stycke på vägen men i grunden har södra Italien samma slags svagheter som Uganda.

Rothstein lägger alltså korruptionsbekämpningens ineffektivitet i Uganda och södra Italien till grund för slutsatser om betydelsen av lagstiftningens utformning i Sverige fastän förhållandena här är de motsatta: den svenska staten gör stora insatser för att bekämpa korruption, våra rättsvårdande myndigheter har, relativt sett, goda resurser för korruptionsbekämpningen, de har kompetent personal med hög integritet och domstolarna är självständiga i förhållande till riksdagen och regeringen.

Rättspraxis

Rättspraxis kan vara upplysande om korruptionens former och förutsättningarna för dess bekämpning. Det förfaller som om det gått statsvetarna förbi när de pekat ut lagstiftningen som ”alldeles för snäv”. Ett exempel är tolkningen av de ovan nämnda lagrummen om givande och tagande av muta. Praxis innebär att dessa är tillämpliga så snart det kan befaras att det finns en risk att en förmån har en otillbörlig påverkan på en anställd eller uppdragstagare som mottar förmånen. Inom vissa sektorer, såsom sjukvården och omsorgen, ställs särskilt höga krav på integritet. En förmån kan anses vara otillbörlig även om den objektivt sett inte är ägnad att påverka mottagarens tjänsteutövning. Det får alltså inte ens uppstå misstankar att en sådan påverkan kan föreligga.

Det tycks inte heller föresväva statsvetarna att korruption kan förekomma i relationerna arbetsgivare–arbetstagare och uppdragsgivare–uppdragstagare.¹³ Det framgår emellertid av praxis att det kan vara ett mutbrott exempelvis om en arbetstagare, som är skyddsombud, får en förmån mot löfte att inte slå larm om arbetsgivarens miljöskadliga verksamhet. En statsvetenskaplig analys av denna typ av korruption som kränker ett allmänintresse skulle vara givande.

Rättspraxis visar även betydelsen av att korrupta handlingar företas i *öppenhet*. Dahlström och Sundell hävdar emellertid att ”alla inblandade” har intresse av att hålla korruption hemlig (Dahlström & Sundell 2014: 223). I

¹³ Högsta domstolen, ”Vinkylan”, NJA 2009, s. 751.

många fall är det naturligtvis så men påståendet måste nyanseras en hel del. Det är en förmildrande omständighet om en förmån lämnats i öppenhet, exempelvis till en vid krets av personer, om den lämnats till arbetsgivaren å anställdas vägnar, om en mottagare inhämtat sin arbetsgivares samtycke eller om mottagaren berättat offentligt om den.¹⁴ Den som avkrävts en förmån har skäl att anmäla det. Den som begått ett mutbrott kan ha incitament att rapportera sin överträdelse därför att det kan leda till lindrigare straff. Det är vanligt att omsorgstagare vid äldreboenden testamenterar egendom till anställda. Om en anställd accepterat ett sådant förordnande kan denne inte undgå straffansvar men påföljden kan mildras om det skett öppet. Arbetskamrater kan också ha skäl att rapportera en kollegas otillbörliga förmåner för att undgå att anklagas för medhjälp.

Rätthistoriskt material

Rothstein och Teorell har gjort en studie av 236 rättsfall om ämbetsbrott från perioden 1720 till 1850 (Rothstein & Teorell 2015). De visar att antalet domar om sådana brott ökade kraftigt 1800–1830 för att minska lika kraftigt 1840–1850. De vill föra i bevis att nedgången var en följd av kriget mot Ryssland som ledde till förlusten av Finland vilken i sin tur ledde till institutionella förändringar i Sverige som ledde till en mer professionell, webersk förvaltning som i mitten av 1800-talet bidrog till att korruptionen så gott som helt utplånades. De utnyttjar således rätthistoriskt material för ett djärvt teoribygge.

De bägge forskarna är medvetna om svårigheten att lägga antalet mål till grund för en slutsats om förekomsten av korruption.¹⁵ Fångar man upp rättsväsendets effektivitet eller förekomsten av korruption? De menar dock att en minskning av antalet mål skulle tyda på en lägre mängd sådana brott, förutsatt att domstolsväsendets effektivitet är oförändrad.

Men den förutsättningen har begränsad relevans, eftersom domstolarnas effektivitet har mindre betydelse än möjligheterna att utreda misstänkta

¹⁴ Landshövdingen i Jämtland friades av Högsta domstolen för sitt deltagande i en påkostad jakt ordnad av ett skogsbolag bland annat därför att hon beskrivit evenemanget i sitt veckobrev ("Älgjakten", NJA 2008 s. 705). På motsvarande sätt nämnde HD den öppenhet som rådde om musikmiddagarna som en faktor som bidrog till en friande dom ("Musikmiddagarna", NJA 2020, s. 241). I Mamma Mia-målet bidrog öppenheten till att Telias ledning frikändes av tingsrätten, Stockholms tingsrätt, mål B 12813-06/2006.

¹⁵ Teorell har gjort en klagörande analys av svårigheterna att mäta korruption med bruk av domar (Teorell 2014: 73).

korruption. Dessutom följs ofta en period av intensiv bekämpning av en viss företeelse av att uppmärksamheten riktas åt ett annat håll därför att de styrande gör andra prioriteringar. Antalet domar kan även av det skälet ha sjunkit utan att detta reflekterade att antalet ämbetsbrott minskade.

Ett annat problem är att enbart domar från högre instans är inbegripna i studien vilket innebär att målen i lägre instans, det vill säga den stora mängden av mål, förblir okända.

Särskilt som endast 12 procent av överklagandena ledde till ett frikännande i den högre instansen får man anta att få domar överklagades av de dömda något som ytterligare underminerar möjligheten att dra slutsatser av materialet. Om många frikändes i den lägre instansen saknades dessutom än mer skäl för de tilltalade att överklaga. Antalet mål i den instansen kan alltså ha varit så många att domarna i högre rätt sade föga om förekomsten av ämbetsbrott.

Forskarna nämner inte om staten kunde anföra anslutningsvad, så att ett överklagande av de dömda kunde åtföljas av ett överklagande av deras motpart vilket än mer skulle minska benägenheten att överklaga. För övrigt tycks forskarna räkna med att det endast var de enskilda som överklagade, inte staten, något som de inte heller kommenterar.

Materialet omfattar i realiteten 220 domar som getts under loppet av 130 år, det vill säga i genomsnitt 1,7 mål per år.¹⁶ I vad mån kan ett så lågt tal läggas till grund för säkra slutsatser, även om det är utvecklingen som undersöks? Antalet mål 1800–1850 uppges inte men huvuddelen inföll dock under den här perioden.

De mål som benämns ”third party abuse” är totalt bara cirka 45–50 under de 130 åren. Dessa inkluderar korruption men främst utpressning, en måltyp som var vanligare än korruption, varför antalet korruptionsmål kan ha varit 20, det vill säga ett mål vart sjunde år. Kategorin ”third party abuse” visar för övrigt en jämn kurva under hela perioden 1720–1850. Studien säger alltså inget om förekomsten av korruption vilket forskarna inte heller påstår.

Granskar man deras metod i sömmarna hopar sig alltså problemen till den grad att det är ovisst i vad mån som slutsatser över huvud taget kan dras om förekomsten av ämbetsbrott. Bevisföringen för teorin att kriget mot Ryssland kom att leda till en webersk förvaltning är därför inte robust. Det innebär i sin tur att studien inte bäddar för statsvetarnas plädering för att korruptionen på kort tid, redan vid mitten av 1800-talet, kunde utplånas

¹⁶ I 16 av de 236 domarna kunde inte domslutet fastställas varför de faller bort.

nära nog helt och hållet. Men även om Rothstein och Teorell förlyft sig på den uppgift de ställt sig förtjänar deras undersökning respekt. Trots att de inte är rättshistoriker visar de hur fruktbar användningen av ett rättshistoriskt material skulle kunna vara för ett statsvetenskapligt syfte.

Tendenser

Näringslivet

Det skärpta samhällsansvar som vilar på näringslivet har som sin grund företagens, särskilt storföretagens, ökade makt och resurser. De spelar numera en avgörande roll såväl globalt som nationellt för samhällsutvecklingen, inte minst för övergången till ett uthålligt och fossilfritt samhälle.

Många storföretag har resurser som överstiger enskilda staters BNP. De kan ha möjlighet att ”köpa” politiska partier och inflytelserika medier. Omvänt kan det vara frestande för stater att ”smörja” dessa företag och för andra företag att med mutor påverka deras anställda som sköter inköp, etableringar, investeringar och andra engagemang.

Det hör också till bilden att korruption inom näringslivet förvanskar konkurrensen. Det företag som mutar anställda i ett annat företag, exempelvis en leverantör, får ett försteg framför sina konkurrenter vilket är till nackdel även för konsumenterna.¹⁷ Detta skiljer korruptionen inom näringslivet från korruptionen inom det allmänna.

Det krävs numera att företagens maktutövning värnar ett allmänintresse, är lagenlig och uppfyller strikta krav på integritet om de ska kunna vinna staternas och medborgarnas förtroende.

OECD fann 2019 fann att korruptionen inom *näringslivet* i Sverige var mer spridd än inom det allmänna (OECD, 2019: 21). Det ligger i linje med SOM-institutets undersökning 2015 i vilken 0,8 procent av medborgarna svarade att de under de senaste 12 månaderna blivit tillfrågade om att betala någon form av muta i kontakt med en offentlig myndighet/tjänsteman. Motsvarande siffra för ett privat företag/anställd var tre gånger högre (Bauhr, Holmberg & Arkhede 2016).

Statsvetarna anser emellertid inte att anställda inom näringslivet som tar mutor är korrupta.

¹⁷ Det förklarar att anställda hos privata byggföretag dömts för att ha låtit sig bjuda på utlandsresor av underentreprenörer till sina arbetsgivare trots att resorna företagits med respektive chefers samtycke (Svea hovrätt DB 32/1992).

Medierna

Medierna har under senare decennier trätt fram som en allt mer inflytelserik sektor. Det gäller de traditionella medierna (tidningar, magasin, public service och annan radio och TV) liksom bloggar, poddar, opinionsinstitut m.fl. Dessa mediers granskningar och annan verksamhet är förutsättningar för såväl demokratins vitalitet som de andra samhälleliga sektorernas integritet. För att kunna spela den rollen måste mediernas egen maktutövning uppfylla högt ställda krav på integritet.

Men det är de sociala mediernas genomslag som omdanat medielandskapet både globalt och nationellt. Dessa medier förfogar över oöverskådliga mängder av data om användarna som kontinuerligt samlas in. Med hjälp av algoritmer kan dessa data brukas och missbrukas. ”Om tjänsten är gratis är det användaren som är produkten” är en slogan som sammanfattar dataekonomin. Det hävdas allt oftare att data blivit världens mest värdefulla resurs (*The Economist* 2017).

Google, som bland annat är den i världen dominerande sökmotorn, har gått i täten för den här utvecklingen och Youtube, som ägs av Google, har två miljarder inloggade användare varje månad. Google har bötfällts av EU för maktmissbruk vid tre tillfällen (2017–2019) med sammantaget cirka 90 000 000 000 kronor vilket motsvarar 2–3 procent av bolagets omsättning, ett hack i räkenskaperna med andra ord. Även amerikanska staten, som uppskattar Googles marknadsvärde till 1 000 000 000 000 US \$, har stämt Google för maktmissbruk.¹⁸ Facebook har över två miljarder månatliga användare och Instagram, som ägs av Facebook, över en miljard månatliga användare. De förfogar över en gränslös mängd data om sina användare. Apples resurser och börsvärde (1 618 000 000 000 US \$) ger bolaget en enorm makt. Detsamma kan sägas om Amazon.

De sociala medierna påverkar användarnas uppfattningar om politik och andra samhällsfrågor, deras agerande, värderingar, köpbeteenden, livsstil etc. Dessa medier har allt mer blivit en källa för desinformation och konspirationsteorier.¹⁹

¹⁸ Stämningsansökan ingavs till den federala domstolen i Washington D.C. den 20 oktober 2020. Käromålet har elva delstater som medkärande.

¹⁹ Netflix, 2020, handlar om de sociala mediernas inflytande, särskilt Googles och Facebooks roll. Filmen har hyllats men också kritiserats för att överdriva algoritmernas makt över användarna.

Facebook är numera den viktigaste plattformen i världen för politisk information.²⁰ Cambridge Analyticas manipulation av valen i en lång rad länder skedde med hjälp av data från Facebook. Men få företag är beredda att bojkotta Facebook därför att Facebook ger dess reklam sådan räckvidd. Facebook lever dessutom i symbios med de traditionella medierna vars material sprids via Facebook och Facebook ger ekonomiskt stöd åt nyhetsorganisationer och åt mediers produktutveckling.

Statsvetarna anser emellertid inte att anställda inom medierna som tar mutor är korrupta.

Det civila samhället

Det civila samhället är också en särskild sektor eftersom den i huvudsak står vid sidan av statens, marknadens och mediernas logik.

Till det civila samhället räknas politiska partier; folkrörelser; fackföreningar, näringslivsorganisationer och andra intresse- och lobbyorganisationer; humanitära organisationer (Rädda Barnen, Röda Korset osv.); internationella enskilda organisationer (Amnesty, FIFA, Human Rights Watch, Internationella Olympiska Kommittén osv.); kultur; idrott; ideella föreningar; allmännyttiga stiftelser som bland annat förvaltar fastigheter och förmögenheter; religiösa samfund; vetenskapen osv.

Många av dessa sammanslutningar – med de politiska partierna i spetsen – har stora resurser och stor makt och dess anställda och uppdragstagare är följaktligen sårbara för otillbörliga förmåner. I delar av världen kan prästerskapet ha väl så stor makt som politiker och tjänstemän. Under senare tid är det särskilt idrotten som sett en ökad korruption, främst i form av en utbredd matchfixning och andra mutbrott; ett exempel är mutor av personal i syfte att de ska dölja dopning.

Statsvetarna anser emellertid inte att anställda inom det civila samhället som tar mutor är korrupta.

Hybridiseringen

Det har ägt rum en ”hybridisering” under senare decennier som betyder att det allmänna, näringslivet, medierna och det civila samhället glidit samman

²⁰ En god källa för betydelsen av Facebook är publikationer av Emily Bell vid Columbia University, exempelvis Bell 2020.

allt mer och att sektorerna inte är så renodlade som tidigare. En följd är att kraven på integritet blir mer varierade inom alla samhällsfärer.

Papakostas framhåller att reformer av det politiska systemet suddat ut gränsen mellan de offentliga och privata sfärerna bland annat därför att modeller för styrning och beslutsfattande från näringslivet förts över till den statliga sektorn. ”Marknadens utbyteslogik flätas organisatoriskt samman med regelstyrning och i en tilltagande sektor av det offentliga går det inte längre att avgöra om det är statens regelprinciper som gäller eller om det är marknadens utbytesprinciper.” (Papakostas 2009: 130).

Papakostas anger den här sammansmältningen som skäl för ”korruptionsskandalerna”.²¹ En aspekt på detta är att både det allmänna och näringslivet i hög grad invaderat civilsamhället.²²

Det finns många former av hybrider. Så kallade Public-Private-Partnerships (PPP), exempelvis Nya Karolinska sjukhuset, skapar diffusa gränser vilket kan leda till att otillbörliga förmåner kommer i omlopp. Ju mer svår-förståelig och sluten en organisation är, desto lättare är det för individer att gynna sig själva och att skylla ifrån sig på ”systemet”. En oförarglig form av hybrid är politiker vars artiklar i sociala medier inte sällan gör dem till journalister.

Hybridiseringen bidrar till att statsvetarnas binära uppdelning i offentligt-privat blir otjänlig. Som exempel kan nämnas kommunala bolag. Dessa kan vara helt eller delvis kommunalt ägda och de kan bedriva verksamhet som är: obligatorisk men bedrivs i konkurrens med privata utövare; obligatorisk men är självfinansierad; fakultativ men kommunalt finansierad; mer eller mindre integritetskänslig, exempelvis äldreomsorgen respektive fastighetsförvaltning osv. I varje enskilt fall måste det göras en samlad bedömning av tillbörligheten av förmåner som bolagens anställda och uppdragstagare tar emot.

På motsvarande sätt har statliga bolag skiftande karaktär. Dessa kan vara helägda av staten men ändå bedömas som privata bolag. Exempelvis ska anställda inom LKAB och Vattenfall inte bedömas på annat sätt än anställda inom Boliden och Fortum. Helägda bolag som har ett samhällsuppdrag där-emot ska bedömas strikt även om de som är konkurrensutsatta och själva bär sina kostnader.

Exempel på sådana helägda bolag som har samhällsuppdrag är Arlanda-banan, Postnord, Sveaskog, SEK, Svenska Spel, Swedavia Airports och Sys-

²¹ Se även exempelvis Bergh et al. 2016 s. 51.

²² Närmare om detta se Hallonsten 2020: 204 och 221–222.

tembolaget. Bolag, som har staten som huvudägare, såsom Telia, ska bedömas som privata om de är börsnoterade. Den statliga ägarandelen bör dock inte vara utslagsgivande; SOS Alarm AB är bara till 50 procent statligt ägt men dess samhällsuppdrag är så framträdande att mycket strikta krav bör ställas på företaget. En anställd hos SJ som tar emot en förmån bedöms något mindre strängt än en anställd hos Arlandabanan som tar emot samma förmån, eftersom SJ verkar i konkurrens och inte är ett av de 22 bolagen med ”särskilt beslutade samhällsuppdrag” (Regeringskansliet, 2020: 31).

Bedömningen påverkas också av att bolagen bedrivs i privaträttslig form och att dess ledningar och styrelser ska uppfylla aktiebolagslagens krav, såsom lojalitet mot bolaget. Alla dessa och andra faktorer ska vägas samman vid bedömningen av förmåner som bolagens anställda och uppdragstagare tar emot.

Statsvetarnas binära schema är grovhugget även på så vis att det skiljer enbart på korrupta och icke korrupta förmåner men lämnar åt sidan den grad av *allvarlighet* som en otillbörlig förmån kan ha. Juridiken däremot beaktar ett batteri av omständigheter i bedömningen av en sådan förmån, vilket illustrerades av bedömningen av kommunalt och statligt ägda bolag. Det gäller alla sektorer, även det civila samhället, för att ta ett exempel till. Det har i hög grad vuxit samman med det allmänna. Statens bidrag till det civila samhället uppgick 2018 till cirka 14 miljarder kronor (SOU 2019: 20). Till det ska läggas kommunernas och regionernas bidrag.

För alla sektorer finns också vissa gemensamma kriterier som påverkar bedömningen av en förmån. Exempel är om denna är led i ett systematiskt handlande, om den är beteendepåverkande, om mottagaren har en särskilt ansvarsfull ställning, om en upphandling pågår som berör givaren, om förmånen lämnas öppet, om en särskilt integritetskänslig verksamhet berörs, om förmånens värde är betydande, om deltagandet i ett evenemang är naturligt och nyttigt för mottagaren osv.

Den här nyanserade bedömningen av förmånens tillbörlighet och allvarlighet ger kunskap om de former som korruptionen kan ta och förutsättningarna för bekämpningen av korruptionen.

Allmänintresset

Maktmissbruk förekommer där det finns makt. Det framstår därför som en självklarhet att alla sektorer bör omfattas av korruptionsbegreppet så vitt

gäller ansträngningarna att motverka korruption. I vissa fall kan det vara än viktigare att värna förtroendet för de andra sektorerna än det allmänna.

Som framgått förutsätts näringslivet numera tillgodose ett allmänintresse. Vi har kommit långt från Milton Friedmans paroll: ”The business of business is business.” Ju starkare ett allmänintresse sätter sin prägel på en förmån, desto striktare bör bedömningen av dess tillbörlighet vara oavsett i vilken sektor mottagaren är verksam. Allmänintresse är därför mer relevant som generell kriterium för bedömningen av förmånens tillbörlighet än enbart opartiskhet inom den offentliga maktutövningen. Korruptionens skadliga effekter kan tjäna som kriterier för bedömningen av allmänintresset och dess styrka: i vad mån skadas den samhälleliga tilliten, samhällsekonomi, säkerheten i samhället, brottsbekämpningen (till exempel av penningtvätt), jämlikheten, hållbarheten, mänskliga rättigheter osv?

För näringslivets del får allmänintresset också ett innehåll av internationella överenskommelser och nationellt lagfästa regler. Men även rättspraxis, uppförandekoder, branschöverenskommelser, annan ”soft law” och företags egen policy sätter numera en standard som är ett uttryck för det allmänintresse som företagen ska tillgodose. Det finns motsvarande standarder för medierna och det civila samhället men de är mindre väl utvecklade.

Den globala finanskrisen 2007–2010 påvisade de djupgående konsekvenser det kan få för världen i sin helhet när det finansiella systemet faller samman. Andra vitala och känsliga branscher är försäkringsbolagen, borserna, energiförsörjning, annan infrastruktur och naturliga monopol, telekom, datornät, olja och mineraler, vården, läkemedelsindustrin, apoteken, fria yrken och mer allmänt de börsnoterade företagen. Åtskilliga privata verksamheter står under statlig tillsyn – finansiella institutioner, konkursförvaltare, läkemedelsbranschen, revisorer osv. – vilket understryker att deras verksamhet präglas av ett allmänintresse.

Om en revisor mutas att godkänna en vilseledande revisionsberättelse kan det få längre gående konsekvenser för sparare och investerare än följderna av många beslut som fattas av offentliganställda som påverkats av mutor. Det gäller också om ett läkemedelsföretags anställda mutas att ge en stat förtur vid fördelningen av kritiska läkemedel. Om en programledare i public service tar emot en förmån för att gynna ett politiskt parti skadar det trovärdigheten för både partiet och public service. Om Röda Korsets insamlade medel försvinner i en muthärva kan det också vara tillitsskadligt och för övrigt ett svek mot dem som i årtal lagt ner sin själ i arbetet för organisationen.

De här tendenserna är goda skäl för statsvetarna att övervinna sitt spända förhållande till juridiken, särskilt som de ställer statsvetarnas binära begreppsbildning på ända. QoG-institutet vid Göteborgs universitet, vars korruptionsforskning är internationellt ledande, fokuserar på mottagare som utövar offentlig makt opartiskt. Den inriktningen är legitim men reducerar väsentligt forskningens samhällsrelevans. Det skulle vara klokt att i stället låta allmänintresset vara styrande.

Avslutning

Statskunskapen och statsrätten var tätt tvinnade samman en gång i tiden. Stjernquist har påpekat att "[s]tatsrätten har stundom betraktats som en del av statskunskapen eller rentav som dess kärna." Han menade också att skillnaden i metodik ämnena emellan egentligen inte var så stor.²³ Men det var då, för 60 år sedan. Statsvetenskapen har sedan dess internationaliserats, utvecklat sina metoder och tagit sig an nya ämnen (såsom korruption) m.m.

Detta kan möjligen förklara att statsvetarna numera har få hänvisningar till rättsvetenskapliga publikationer, något som gäller också arbeten om korruption, trots att det är ett ämne som är impregnerat av juridik. Hänvisningarna i motsatt riktning är också fåtaliga, fastän rättsvetenskapen har mycket, kanske ännu mer, att hämta hos sina statsvetarkolleger.

Vidare kan den så kallade "dogmatiska metod", som dominerar många rättsvetenskapliga framställningar, framstå som inkrökt och sysselsatt med detaljer vilket alierar statsvetarna som tänker större. Men många rättsvetenskapliga arbeten är analytiska, har ett brett anslag och innehåller en rättspolitisk argumentation av hög halt. De har alltså en vidare syftning än statsvetarna möjligen föreställer sig.

Som framgått har de nämnda statsvetarna lagt fram diskutabla resonemang och slutsatser. Det är gåtfullt med tanke på att statsvetenskapen brukar utmärkas av hög stringens och att det är den statsvetenskapliga eliten som här uppträder. I vissa delar är det också onödigt med tanke på att framställningarna skulle ha kunnat dra nytta av den juridiska litteraturen och annat rättsligt material. Detta skulle dessutom kunna ge statsvetenskapen impulser till forskning för vilken statsvetare är särdeles väl skickade.

Dessutom kan rättshistoriskt material, exempelvis rättegångsprotokoll, vara en värdefull källa för statsvetenskapliga studier. Rothsteins och Teorells

²³ Nergelius 2010: 328 där han citerar bland andra Stjernquist.

undersökning visar potentialen för att använda sådant material till stöd för en statsvetenskaplig teoribildning och kan tjäna som inspiration till liknande studier.

Rättsvetenskapens och statsvetenskapens skilda angreppssätt kan förlikas om statsvetarna ser det rättsliga materialet som empiri och hämtar uppslag till forskningsbara problem från det juridiska fältet. Det är notabelt att det finns väl etablerade ämnen såsom rättsantropologi, rättsekonomi, rättsfilosofi, rättshistoria, rättssociologi, rättsstatistik (jurimetri) och ”law and literature” men inte rättspolitologi, det vill säga en disciplin som undersöker relationen ”rätt och politik” analogt med de övriga disciplinernas inriktning. Å andra sidan har naturligtvis rättsvetenskapliga studier mycket att lära av statsvetenskapen, såsom en robust teoribildning. Korruptionsforskningen kan slå den brygga mellan de bägge disciplinerna som de så väl behöver.

Officiella källor

- Högsta domstolen. ”Älgjakten”, NJA 2008, s. 705.
Högsta domstolen. ”Vinkylan”, NJA 2009, s. 751.
Högsta domstolen. ”Musikmiddagarna”, NJA 2020, s. 241.
Stockholms tingsrätt. *Mamma Mia*, mål B 12813-06/2006.
OECD, 2019. *Economic Surveys Sweden*. March 2019, Paris.
Regeringskansliet, 2020. *Verksamhetsberättelse för bolag med statligt ägande 2019*. Stockholm.
SOU 2019:35. *Demokrativillkor för bidrag till civilsamhället*. Stockholm.
Statistiska Centralbyrån, 1969. *Historisk statistik för Sverige*. Del I: Befolkning 1720–1967, 2 uppl., Stockholm.
Statskontoret 2012. *Köpta relationer. Om korruption i det kommunala Sverige*, Rapport 2012:20.

Litteratur

- Andersson, Staffan, Bergh, Andreas, Erlingsson, Gissur Ó. & Sjölin, Mats (red.), 2014. *Korruption, maktmissbruk och legitimitet*. Lund: Studentlitteratur.
Bauhr, Monika & Harring, Niklas, 2014. ”Åsikter om korruption bortom landets gränser”, i Bergström, Annika & Oscarsson, Henrik (red.), *Mittfåra & marginal*. Göteborg: SOM-institutet.

- Bauhr, Monika, Holmberg, Sören & Arkhede, Sofia, 2016. *Svenska folket bedömer korruption 2009–2015*. Göteborg: SOM-institutet, Rapport nr 2016:03.
- Bell, Emily, 2020. *On journalism in the Age of Social Media. Democracy, Platform Governance, Big Tech*. New York: Columbia University, 16.7.2020.
- Bengtsson, Erik, 2020. *Världens jämlikaste land?* Lund: Arkiv förlag.
- Bergh, Andreas, Erlingsson, Gissur Ó, Öhrvall, Richard & Sjölin, Mats, 2016. *A Clean House? Studies of Corruption in Sweden*. Lund: Nordic Academic Press.
- Cuellar, Mariano-Florentino & Stephenson, Matthew C., 2020. *Taming Systemic Corruption: The American Experience and Its Implications for Contemporary Debates*. Göteborg: QoG Working Paper Series, 2020:6.
- Dahlström, Carl & Sundell, Anders, 2014. "Göteborgsandan, korruption och opartiskhet i svenska kommuner", s. 217–234 i Karlsson, David & Gilljam, Mikael (red.), *Svenska politiker*. Stockholm: Santérus Förlag.
- Dahlström, Carl, 2018. "Institutionell kvalitet i svenska kommuner", *Korruptionsrisker i svenska kommuner*, SNS konferens, Stockholm 2018-10-03.
- ESO-rapport, 2013. Bergh, Andreas, Erlingsson, Gissur Ó., Sjölin, Mats & Öhrvall, Richard (red.), *Allmän nytta eller egen vinning?* Rapport 2013:2 om korruption på svenska. Stockholm: Finansdepartementet.
- Hallonsten, Olof, 2020. *Klämd mellan marknad och stat*. Om samhällets värdesfärer och vetenskapens roll. Stockholm: Timbro förlag.
- Institutet mot mutor, 2020. *Kod mot korruption i näringslivet*. Stockholm: IMM.
- Klitgaard, Robert, 2015. *Addressing corruption together*. Paris: OECD.
- Nergelius, Joakim, 2010. "Juridik och statsvetenskap. Hur ser en jurist på statsvetares sätt att studera politik (samt juridik)?" s. 328–345 i Jerneck, Magnus & Badersten, Björn (red.), *Kontraster och nyanser*, ett specialnummer av *Statsvetenskaplig tidskrift* 112.
- Netflix, 2020. *The Social Dilemma*. Docudrama. Producent: Larissa Rhodes.
- Ohlsson, Per T, 2012. *100 år av tillväxt. Johan August Gripenstedt och den liberala revolutionen*. Stockholm: Timbro.
- Papakostas, Apostolis, 2009. *Mistro, tillit, korruption – det offentligas civilisering*. Lund: Studentlitteratur.

- Rothstein, Bo, 2011. *The Quality of Government, Corruption, Social Trust, and Inequality in International Perspective*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rothstein, Bo, 2014a. What is the Opposite of Corruption? *Third World Quarterly* 35, s. 737–752.
- Rothstein, Bo, 2014b. ”Nycklarna till politisk legitimitet”, s. 111–138 i Andersson, Staffan, Bergh, Andreas, Erlingsson, Gissur Ó. & Sjölin, Mats (red.), *Korruption, maktmissbruk och legitimitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Rothstein, Bo & Marcus Tannenbergh, 2015. *Making Development Work: The Quality of Government Approach*, Expertgruppen för biståndsanalys (EBA). Stockholm: Rapport 2015:07.
- Rothstein, Bo & Jan Teorell, 2008. ”What Is Quality of Government? A Theory of Impartial Government Institutions”, *Governance*, 21(2), s. 165–190.
- Rothstein, Bo & Jan Teorell, 2015. Getting to Sweden, Part I: War and Malfeasance, 1720–1850, *Scandinavian Political Studies*, 38, s. 217–237.
- Rothstein, Bo, 2018. ”Har utformningen av lagstiftningen någon betydelse för att minska korruption? Ett svar till Claes Sandgren”, *Ekonomisk Debatt*, 46 (2), s. 58–62.
- Sandgren, Claes, 2018. ”Tre teser om korruptionen i Sverige”, *Ekonomisk Debatt*, 46(1), s. 21–32.
- Sandgren, Claes, 2019. ”Hejda USA:s plundring av europeiska företag”, *DN Debatt* 1.5.2019.
- Sjölin, Mats, 2014. ”Vad är korruption? Om korruption och offentlig etik”, s. 31–59 i Andersson, Staffan, Bergh, Andreas, Erlingsson, Gissur Ó. & Sjölin, Mats (red.), *Korruption, maktmissbruk och legitimitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundell, Anders, 2014. *Nepotism and Meritocracy*. QoG Working Papers series, 2014:16.
- Sundell, Anders, 2016. *Anti-corruption reform – evolution or big bang?* Expertgruppen för biståndsanalys (EBA), Dissertation Brief Series, 2016:08.
- Teorell, Jan, 2014. ”Att mäta korruption”, s. 60–82 i Andersson, Staffan, Bergh, Andreas, Erlingsson, Gissur Ó. & Sjölin, Mats (red.), *Korruption, maktmissbruk och legitimitet*. Lund: Studentlitteratur.

Claes Sandgren

The Economist, 2017. *The World's most valuable resource is no longer oil, but data*, 6.5.2017.

Wängmar, Erik, 2013. *Tillit och korruption, Korruption, maktmissbruk och bristande tillit i svensk lokalpolitik 1963–2011*. Stockholm: Santérus förlag.